

OSNOVNI FAKTORI ORUŽANE BORBE U DOKTRINI OPŠTENARODNOG ODBRAMBENOG RATA

Sadržaj, klasifikacija i vrednovanje faktora rata i oružane borbe, a samim tim i odnosa snaga, bitni su sadržaji kojima se bave savremena vojna teorija i praksa. Izbor strategije oružane borbe najneposrednije zavisi od faktora i uslova koji deluju na oblike i načine njenog ispoljavanja u određenim društveno-istorijskim okolnostima. Otuda proističe potreba da naša vojna teorija doprinese prevazilaženju jednostranosti u posmatranju i oceni uticaja faktora oružane borbe na načine njenog pripremanja i vođenja u opštenarodnom odbrambenom ratu.

U našoj vojnoj teoriji susrećemo stanovišta o »postojanju veoma mnogo raznih sistema i sistematizacija faktora koji ispoljavaju svoje dejstvo u ratu i koji predstavljaju faktore rata«¹. To stvara uverenje da može postojati više različitih sistema faktora, što često ima za posledicu da se faktori razmatraju apstraktno, a ne u kontekstu njihovog stvarnog, pojedinačnog i uzajamnog ispoljavanja u konkretnoj oružanoj borbi, odnosno njenim vidovima i oblicima. Takav prilaz faktorima dovodi i do apsolutizacije jednih na račun drugih, do isticanja kvantitativnih ili kvalitativnih određenosti, umesto da se posmatraju kroz protivrečno jedinstvo izraženo u određenoj meri, i sl.

Očito je da se ne radi o postojanju više sistema faktora. Naša vojna teorija razmatra *jedinstven sistem faktora-ljudstvo, materijalno-tehnička sredstva, prostor i vreme* — koji se pojavljuju kao osnovni faktori rata i oružane borbe na svim nivoima. Ti faktori se sastoje iz mnoštva konstitucionih elemenata, a ispoljavaju se kroz jedinstvo kvantiteta i kvaliteta. Njihov uticaj na oružanu borbu zavisi od toga da li su im objektivno vrednovani kvalitet kao bitno svojstvo i prednost nad neprijateljem u oružanoj borbi.

¹ B. Oreščanin: *Vojni aspekti borbe za svetski mir, nacionalnu nezavisnost i socijalizam*, VIZ 1962., str. 270.

U razmatranju načina na koji faktori ispoljavaju dejstvo u ratu i oružanoj borbi moguće je primeniti različite *metodološke-teorijske* prilaze, pa sistematizacija faktora može biti metodološki postavljena prema potrebama različitih nivoa na kojima se posmatraju i izučavaju.

Kada se faktori i uslovi rata razmatraju, na primer, sa stanovišta društvenog totaliteta mogu se svrstati u četiri osnovne grupe: 1) *Društveno-političke* (društveno-politički sistem, društveno-ekonomski odnosi, socijalno-klasna struktura društva, međunacionalni odnosi, spoljna politika, vojno-politički položaj zemlje², moralno-političko stanje naroda i oružanih snaga itd.); 2) *Ekonomske* (ekonomski potencijal društva, demografski potencijal i strukture stanovništva itd.); 3) *Geografske* (geostrategijski položaj zemlje, karakteristike ratišta, itd.); 4) *Vojne* (oružane snage, naoružanje i ratna tehnika, obučenost i borbena gotovost oružanih snaga, rukovođenje i komandovanje, materijalno obezbeđenje i zbrinjavanje itd.).

Na nivou strategije, operatike i taktike pogodniji je metodološko-teorijski prilaz prema kome se faktori oružane borbe, posmatraju relativno autonomno u specifičnim uslovima i oblicima oružane borbe, što omogućava lakše zaključivanje o realnom odnosu snaga, o načinu organizovanja, pripremanja i doktrini oružanih snaga. Sigurno je da i za nivoe operatike i taktike metod sistematizacije treba prilagoditi potrebama promene situacije i analize odnosa snaga.

Bez obzira na metodološki prilaz u razmatranju faktora, sistematizacija uvek sadrži faktore: ljudstvo, materijalno-tehnička sredstva, prostor i vreme.

MESTO, ULOGA I UZAJAMNI ODNOS OSNOVNIH FAKTORA ORUŽANE BORBE

Na oružanu borbu deluju faktori i uslovi u kojima se priprema i izvodi. Oni opredeljuju načine i oblike njenog pripremanja i vođenja. Ispoljavaju se kao materijalna osnova i objektivna stvarnost, posmatrani u razvitku, na kojoj se temelje doktrinarni stavovi i strategijski principi u oblasti priprema i vođenja oružane borbe.

Faktori i uslovi oružane borbe kao celokupnost okolnosti podložni su promenama, koje u manjoj ili većoj meri stalno utiču na modificiranje usvojenih stavova i principa doktrine i strategije oru-

² U našoj literaturi često se upotrebljavaju izrazi »geopolitički« i »vojno-strategijski« ili »političkostrategijski« položaj SFRJ. Izraz »vojnopolički« položaj uzet je kada je reč o grupi društveno-političkih faktora, dok je »geostrategijski položaj« SFRJ svrstan u grupu geografskih faktora.

žane borbe. Ti stavovi i principi su plod ljudske svesti, koja je uslovljena kretanjem objektivne stvarnosti. Međutim, ljudska svest, koja stvaralački utiče i na izgradnju teorije ratne veštine, nije samo odraz objektivne stvarnosti, već ima relativnu samostalnost i na nju utiče. Prema tome, doktrinarni stavovi i strategijski principi nisu nepromenljivi, pogodni za sve slučajeve i nezavisni od konkretnih uslova oružane borbe. Oni se menjaju uporedo s bitnim kvalitativnim promenama faktora i onih uslova u kojima se vodi oružana borba.

Osnovni faktori deluju u svakoj oružanoj borbi. Ali samo uzeti zajedno predstavljaju nužan preduslov oružane borbe. Faktor ljudstvo je najbitniji preduslov svake oružane borbe, ali bez naoružanja i ratne tehnike nema i ne može biti oružane borbe. Prostor sa svim svojim osobinama pruža objektivno dat ambijent kojim se zaraćene strane moraju koristiti i koji moraju savladati. Ako se tome doda vreme (kao tok, trajanje, period), obuhvaćeni su svi osnovni faktori koji neposredno deluju u svakoj oružanoj borbi. Istovremeno ti faktori deluju i u miru u smislu odvrćanja agresije, jer predstavljaju potencijal koji može biti aktiviran u ratu.

Na oružanu borbu osnovni faktori deluju neposredno i potencijalno, samom mogućnošću da mogu biti aktivirani. U konkretnoj oružanoj borbi, međutim, dolazi do izražaja samo onaj njihov deo — obim, količine i kvalitete — koji objektivno i subjektivno stoji na raspolaganju za upotrebu i korišćenje, odnosno koji ostvaruje svoj uticaj na oružanu borbu. Faktori su, međutim, i relativno samostalni, te njihov uticaj na postupke i efikasnost u oružanoj borbi može biti veći ili manji. Njihova priroda, pa, prema tome, i uloga u oružanoj borbi nije ista. Tako, na primer, korišćenje prostora i vremena zavisi od mogućnosti faktora ljudstvo i materijalno-tehničkog faktora.

Delovanje faktora u oružanoj borbi u suštini se ispoljava kroz opšti odnos snaga zaraćenih strana u određenom prostoru i vremenu. Međutim, njihovo delovanje na odnos snaga u konkretnim uslovima oružane borbe ne ispoljava se kroz pojedinačno ili mehaničko poređenje uslova i raspoloživih efektivita. Oni uvek deluju istovremeno i kroz međusobnu uslovljenost, povezanost, zavisnost i promenljivost, pri čemu faktor ljudstvo, u svojstvu nosioca stvaralačke inicijative i aktivnosti, uvek ima glavnu ulogu. U suštini njihovo delovanje na odnos snaga u najkonkretnijem vidu ispoljava se kroz jedinstvo određenog kvantiteta i kvaliteta, pri čemu se svojstva kvaliteta nejednako ponašaju, međusobno dopunjuju i utiču na sticanje presudne borbene nadmoćnosti jedne od zaraćenih strana.

Posmatrano u strategijskim razmerama, agresor svoju moć i postupke uglavnom može zasnivati na broju i kvalitetu angažovanih

oružanih snaga na našem ratištu, dok se naša strategija oružane borbe oslanja ne samo na oružane snage već i na celokupne ljudske, materijalne i moralne izvore zemlje, podrazumevajući tu ceo prostor našeg ratišta i celo vreme trajanja rata. Na taj način naša strategija osigurava masovnost i dugotrajnost oružane borbe, a isto tako i primenu takvih oblika i načina njenog vođenja, kojima se agresoru nameću uslovi i postupci koji smanjuju njegove materijalno-tehničke prednosti.

U lokalnoj agresiji sa radikalnim ciljem uloga faktora oružane borbe, odnosno njihovih bitnih svojstava, ispoljava se kroz njihovu funkciju u obezbeđivanju sposobnosti oružanih snaga i zemlje u celini za vođenje vremenski dugotrajnog rata. Njihovo mesto i uzajamni odnos u ovoj vrsti agresije opredeljeni su ciljem oružane borbe u celini i u pojedinim periodima rata, kao i uslovima odnosa snaga u kojima se ona izvodi. Svaki faktor uzet pojedinačno ima određeno mesto i ulogu u procesu oružane borbe. Tako, na primer, faktor ljudstvo i borbena tehnika za masovnu upotrebu u borbi predstavljaju neophodan preduslov za dugotrajan otpor i sposobnost da se izbori inicijativa na celom ratištu. Uloga savremene borbene i druge vrhunške tehnike sastoji se u tome da osigura što povoljniji ishod početnog perioda rata i uspešniju borbu za inicijativu i prostor u daljem toku rata.

U lokalnoj agresiji sa ograničenim ciljem naglašenija je uloga savremene borbene tehnike neophodne za brzo slamanje agresije i za ofanzivna dejstva u zahvatu fronta. Uloga prostora u odnosu na njegovu odsudniju odbranu i vremena u smislu bržeg ofanzivnog reagovanja ima izmenjen značaj u ovoj vrsti agresije.

Ukupna sposobnost za sveobuhvatan otpor agresiji, uz posедovanje racionalnih količina savremene borbene tehnike, predstavlja istovremeno i snažan instrument odvrćanja svake, a osobito lokalne agresije s ograničenim ciljem.

Opšti značaj i uloga pojedinih faktora oružane borbe biće razmatrani u daljem tekstu, polazeći od uslova opštenarodnog odbrambenog rata.

FAKTOR LJUDSTVO

U našim pogledima na rat i oružanu borbu faktor ljudstvo predstavlja osnovu naše snage. Njegova uloga u socijalističkom samoupravnom društvu dolazi više do izražaja i u ostvarivanju bitnih preduslova za uspešno vođenje oružane borbe.

Faktor ljudstvo je jedini subjektivni faktor u borbi. Svi ostali faktori služe ostvarivanju ciljeva koje postavlja čovek i čine objektivnu stvarnost u kojoj se izvodi oružana borba i sredstva koje ljudi koriste u borbi. Čovek se istovremeno javlja i kao objektivni faktor, jer je svaka vojna jedinica, zajedno sa ljudstvom i tehnikom, i sredstvo za postizanje ciljeva u borbi. Uloga čoveka kao objektivnog faktora (sredstva) obično se izražava pojmom »živa sila«, dok se njegova subjektivna delatnost tretira pod pojmom »ratne veštine«.

Faktor ljudstvo podrazumeva broj i kvalitet ljudi. Kvalitet se izražava u političkoj svesti, patriotizmu, borbenom moralu, vojno-stručnoj obučenosti, veštini ratovanja, iskustvu, tehničkoj kulturi, psihičkoj otpornosti i fizičkoj kondiciji. Svaki elemenat kvaliteta može se deliti na uža kvalitativna svojstva. Tako, na primer, elemenat borbenog morala podrazumeva hrabrost, spremnost na žrtvu, savlađivanje straha i panike, poštovanje borbenih i etičkih normi za ponašanje u borbi, disciplinovan odnos prema naredjenjima u ratu, pravilan odnos prema stanovništvu, drugarstvo, brigu o naoružanju, i sl.

U savremenim uslovima za odnos snaga značajan je, međutim, ne samo broj i kvalitet faktora ljudstva, koji se nalazi u oružanim snagama, nego i celokupnog stanovništva. Otuda, naša doktrina uspešno suprotstavljanje svakom agresoru zasniva prvenstveno na brojnoj premoći i visokim kvalitativnim svojstvima faktora ljudstvo, adekvatnoj ratnoj veštini, sveopštoj volji, spremnosti i sposobnosti naroda i oružanih snaga da se bore za odbranu svoje slobode i svog društvenog sistema i u najtežim uslovima.

Za našu strategiju oružane borbe od posebnog značaja je preovlađivanje početne krize u moralu žive sile, koja može nastati kao posledica eventualnih brzih uspeha agresora u početnom periodu rata. Zato vlastiti početni rezultati u otporu agresiji često mogu biti od većeg moralnog nego materijalnog značaja. S tim u vezi moralno-političko stanje naroda i oružanih snaga ima presudan uticaj na tok i rezultate oružane borbe u opštenarodnom odbrambenom ratu. Moralno-političko stanje ima krupan političko-strategijski značaj ne samo u ratu već i u miru. Potencijalni agresori, naime, već u miru izvode moralne, političke i psihološke pripreme za agresiju, kojima se svakoj maloj zemlji nastoji da nametne shvatanje da je besmislen svaki otpor i pokoleba poverenje u vlastite snage i mogućnosti.

Strategija oružane borbe polazi od pretpostavke visokog morala naroda i oružanih snaga, što je u domenu prvostepene odgovornosti političkog rukovodstva zemlje i SKJ, a ne samo armijskih institucija koje rukovode oružanim snagama. Moralno-političko stanje na-

roda i oružanih snaga najneposrednije zavisi od stanja i razvitka društveno-političkih odnosa u SFRJ.

Polazeći od porasta uloge faktora ljudstvo u savremenom ratu i posebno u našim uslovima, vojna doktrina i strategija u realizaciji pripreme i vođenja oružane borbe moraju osigurati:

— takvu organizaciju oružanih snaga koja će omogućiti maksimalno angažovanje svih ljudskih, materijalnih i moralnih potencijala društva neposredno u oružanoj borbi i svim drugim oblicima otpora;

— takav način strategijske upotrebe oružanih snaga, koji će osigurati najracionalnije korišćenje žive sile u toku celog rata i na celom ratištu, što se postiže primenom takvih oblika oružane borbe i oblika dejstava³ u kojima će naše prednosti u odnosu na živu silu i tehniku agresora doći najviše do izražaja.

Na taj način u strategijskim razmerama moguće je osigurati našu opštu brojnu nadmoćnost naoružane žive sile u svim vrstama agresije. Mogućnosti agresora u pogledu angažovanja oružanih snaga na našem ratištu su u većem ili manjem stepenu ograničene potrebom do održava ravnotežu na evropskom i drugim ratištima. Znatan deo žive sile agresor bi morao upotrebiti i za osiguranje i funkcionisanje svoje pozadine na privremeno zaposednutim delovima naše teritorije, što bi, takođe, smanjilo njegove borbene efektivne. Naša premoć ne sastoji se samo u naoružanoj živoj sili već i u nenaoružanom delu stanovništva organizovanog i uključenog na ovaj ili onaj način u oružanu borbu. Nenaoružani deo stanovništva u stvari će »povećati« naše oružane snage preuzimanjem više funkcija, koje će kod agresora morati obavljati oružane snage. Otuda je moguće očekivati da bi agresor najpre došao u krizu nedostajanja žive sile, a ne tehnike čije bi gubitke mogao uspešno popunjavati. Naša strategija treba da bude usmerena na produblјivanje te krize, nanošenjem što većih gubitaka agresoru, prvenstveno u ljudstvu, a zatim i u ratnoj tehnici.

Nadmoćnost u živoj sili obezbeđuje i neophodne uslove za odbranu prostora SFRJ, jer omogućava borbenu aktivnost i kontrolu na svim delovima privremeno zaposednute teritorije i u najtežim uslovima agresije.

Kvalitet žive sile uvek je teže merljiva kategorija. Ona treba da ispoljava tri osnovna uslova za uspešno vođenje oružane borbe: da je u moralno-političkom i psihološkom pogledu spremna i rešena da

³ Pod višim oblicima oružane borbe kao celine u našem obliku rata mogu se podrazumevati: kombinovani, frontalni i partizanski oblik oružane borbe. Konkretno ispolјavanje oružane borbe odvija se kroz više oblika, kao što su: borbe, bojevi i operacije.

se bori, da je u vojnostručnom pogledu prikladno obučena i da raspolaže odgovarajućim naoružanjem i opremom za borbu.

Bitna kvalitativna svojstva našeg faktora ljudstvo zasnovana su na trajnim vrednostima, koje se izgrađuju na društveno-političkim osnovama našeg društva, na realnim predstavama o fizionomiji, uslovima i teškoćama eventualnog rata. To je jedan od bitnih preduslova da kvalitativna svojstva žive sile postanu naša značajna prednost. Naš socijalistički samoupravni sistem je pretpostavka kvaliteta žive sile. Međutim, on ne može automatski da osigura prednost nad agresorom u kvalitetu žive sile, ako se taj kvalitet neprekidno ne izgrađuje u bazi društva i njegovim odbrambenim strukturama.

Osim toga, treba stalno imati u vidu da su kvalitet i kvantitet kao bitna obeležja svake pojave u protivrečnom jedinstvu. Kvalitet se ne ispoljava izvan kvantiteta i obratno. U tom smislu kvantitativne promene u kvalitetu naoružanja bitno utiču na poboljšavanje kvalitativnih svojstava svake jedinice i dela oružanih snaga. U stvaranju nadmoćnosti kvantitativne i kvalitativne vrednosti snage izražavaju se u odgovarajućoj srazmeri kao njihovo kvalitativno svojstvo. Pri tome je vrednost kvaliteta u neposrednoj zavisnosti ne samo od prostog kvantitativnog poboljšavanja kvalitativnih svojstava raspoloživih snaga i sredstava već i od veštine i sposobnosti da se raspoložive snage dovedu u povoljan položaj prema odgovarajućim snagama agresora i da se na najcelishodniji način njihov kvalitet iskoristi u borbi.

Veština ratovanja je jedno od bitnih svojstava faktora ljudstvo koje najneposrednije utiče na oružanu borbu i odnos snaga. To ne znači da je uticaj ratne veštine apsolutan i nezavisan od materijalne baze i uopšte od objektivnih uslova, niti, pak, označava neku mogućnost suprotstavljanja čoveka tehnicima. Subjektivna delatnost ostaje uvek uslovljena istorijskim i konkretnim objektivnim i materijalnim uslovima, a to, za ratovanje i u pogledu vojne sile uopšte, znači da je uslovljena brojem i kvalitetom ljudi, količinom i kvalitetom tehnike i uopšte materijalnog faktora, uslovima prostora i odnosa ljudi i tehnike prema prostoru i vremenu u kome se vodi borba, odnosno i svim onim što na ovaj ili onaj način utiče na ljude, materijalna sredstva, prostor i vreme.

Subjektivna sposobnost i aktivnost u oružanoj borbi u koje spada i ratna veština, utiču na dalje izmene objektivnog ispoljavanja faktora oružane borbe u opštenarodnom odbrambenom ratu. U objektivno determinisanim uslovima postoje veoma velike mogućnosti ne samo aktivnog nego i neposrednog stvaralačkog delovanja subjektivnih snaga. Bez takve slobodne volje, svesti i inicijative u oblasti ratne veštine, makar i determinisane objektivnim uslovima, teorija

i praksa strategije oružane borbe mogle bi zapasti u objektivizam. Isto tako bi i potpuna sloboda volje i neograničenosti delovanja svesti i veštine odvele u idealizam i subjektivizam.⁵

Bitni elementi koji sačinjavaju kvantitet i kvalitet našeg faktora ljudstvo, njihov međusobni uticaj i zavisnost, sadržani su u svim principima strategije na kojima se zasnivaju pripreme za vođenje oružane borbe.

MATERIJALNO-TEHNIČKI FAKTOR

Materijalno-tehnički faktor sadrži broj i kvalitet naoružanja, ratne tehnike i opreme i ukupnost svih drugih materijalnih sredstava i odnosa, koji na bilo koji način utiču na oružanu borbu. Kvalitet naoružanja označava njegova svojstva, odnosno taktičko-tehničke osobine. Težnja je da kvalitet naoružanja bude na nivou savremenih sistema i da odgovara konkretnim uslovima i načinima vođenja rata i oružane borbe. Naime, neke vrste naoružanja podesne za frontalni ne mogu biti najpodesnije i za partizanski oblik oružane borbe. S druge strane, gotovo svako naoružanje, pa i ono koje često ne ubrajamo u savremeno, može se efikasno upotrebiti u oružanoj borbi ako se znalački iskoriste njegove realne taktičko-tehničke mogućnosti.

Nadmoćnost u naoružanju omogućava da se ostvari preimućstvo u ukupnoj snazi vatre, koja je, u poređenju sa prošlim ratom, porasla za nekoliko puta — ne uzimajući u obzir nuklearna sredstva. Međutim, nijedan od faktora oružane borbe uzet posebno ne predstavlja apsolutni kriterij ukupne snage. To se odnosi i na materijalno-tehnički faktor. U tom smislu i nadmoćnost potencijalnih agresora u nekim vrstama savremenog naoružanja treba posmatrati u uzajamnoj vezi sa svim drugim faktorima, jer je tek tako moguće sagledati realne dimenzije te nadmoćnosti.

Ne radi se, međutim, o nekoj mogućnosti mehaničkog suprotstavljanja manje savremene savremenoj ratnoj tehnici, niti o suprotstavljanju čoveka (veće ljudske mase) tehnici. Ni viši borbeni moral, politička svest i veština čoveka (borca) nisu sami po sebi dovoljni da se on suprotstavi čoveku naoružanom savremenijim oružjem. Radi se o suprotstavljanju ljudi koji su naoružani različitim vrstama i kvalitetom naoružanja i borbene tehnike. To suprotstavljanje odvija se u okviru ukupnih objektivnih uslova oružane borbe uz veću ili manju stvaralačku ulogu subjektivnog faktora, čija shvatanja, postupci i

⁴ B. Oreščanin: *Opštenarodna odbrana Jugoslavije*, str. 168, 169.

praksa utiču sa više ili manje uspeha na menjanje objektivno datog stanja. Od činjenice koliko je subjektivni faktor uspeo da pronikne u karakter i objektivne zakonitosti oružane borbe, zavisi i njegov stvaralački uticaj na njen tok i rezultate. Pri svemu tome, neophodno je da čovek (borac) raspolaže odgovarajućim oružjem, pa makar ono bilo i najjednostavnije, kojim je moguće u određenim uslovima i ambijentu, uz primenu odgovarajuće veštine, pobediti čoveka (borca) naoružanog savremenijim oružjem.

Ako sa tog stanovišta posmatramo ulogu materijalno-tehničkog faktora, ona je objektivno uslovljena našom sposobnošću da se potencijalnom agresoru suprotstavimo odgovarajućim vrstama, količinom i kvalitetom borbenih sredstava. Uslovi agresije zahtevaju da moramo raspolagati velikim količinama raznovrsne borbene tehnike za masovno izvođenje oružane borbe, ali i dovoljnim količinama nekih vrsta i najsavremenije tehnike. To je neophodno za brzo i efikasno razbijanje lokalne agresije sa ograničenim ciljem, kao i zbog izuzetno značajne uloge najsavremenije borbene tehnike u težim uslovima agresije.

Sva borbena tehnička sredstva agresora ne mogu doći do punog izražaja u našem obliku rata i njemu odgovarajućim oblicima oružane borbe. Njegova vrhunska borbena tehnika najveće efekte može postići u frontalnom obliku oružane borbe i frontalnim oblicima dejstava. Međutim, naša strategija predviđa primenu takvih oblika oružane borbe⁵, u kojima se dejstva ne odvijaju samo u zahvatu fronta, već i u pozadini neprijatelja i vlastitoj pozadini protiv vazdušnih desanata. U takvim uslovima oružane borbe agresor objektivno ne može našim snagama nametnuti glavne sudare na frontu. Dejstva u zahvatu fronta mogu biti dominantna u lokalnoj agresiji sa ograničenim ciljem, odnosno kada je odnos snaga povoljniji, ali se uvek u odgovarajućem obimu primenjuju i dejstva u neprijateljevoj i vlastitoj pozadini. Osim načina vođenja rata i oružane borbe, i nepodesni zemljišni uslovi većeg dela našeg prostora ograničavaju upotrebu i efikasnost najsavremenije teške borbene tehnike. Snabdevanje takve tehnike municijom i gorivom bilo bi za agresora skopčano sa velikim teškoćama, pogotovu u našem obliku rata, koji, pored ostalog, pretpostavlja najintenzivnija dejstva po komunikacijama i transportima za snabdevanje u pozadini njegovog borbenog poretka.

⁵ Kombinovani, frontalni i partizanski, zavisno od cilja, odnosa snaga, uslova i toka agresije. Bez obzira koji je oblik oružane borbe dominantan, dejstva se ne izvode samo u zahvatu fronta već na celom ratištu.

Na našem prostoru može se izraziti oružana borba u svim dimenzijama — na kopnu, u vazduhu i na moru. Njegova veličina, oblik i karakteristike neposredno utiču na pripreme i vođenje rata i oružane borbe u različitim uslovima agresije.

U odnosu na mogućnosti savremene agresije veličina našeg prostora relativno je mala, što ga čini veoma osetljivim na dejstva agresora, osobito u lokalnoj agresiji sa radikalnim ciljem. U tim uslovima agresije njegova veličina i oblik u manjem ili većem stepenu su karakteristični. Njegov združeni oblik, na primer, znatno otežava manevar krupnijim snagama sa jednog vojišta na drugo itd. Međutim, u uslovima lokalne agresije sa ograničenim ciljem i takve karakteristike prostora omogućavaju odsudniju odbranu i manevar snagama radi razbijanja agresije.

Karakteristike našeg prostora omogućavaju uspešno vođenje oružane borbe, pod uslovom da se nepovoljan uticaj odnosa prostora i vremena, posebno u težim uslovima agresije, smanji kompleksnim i pravovremenim pripremama zemlje i oružanih snaga za rat i primenom odgovarajuće strategije oružane borbe. To znači da treba raspolagati takvim oružanim snagama, koje će uspešno jednovremeno dejstvovati na celoj dubini i širini prostora. One moraju biti tako pripremljene u vojno-stručnom i moralno-političkom pogledu da su u stanju da oružanu borbu vode neprekidno na celom ratištu.

Veličina, oblik i karakteristike prostora, posmatrani sa stanovišta lokalne agresije sa radikalnim ciljem i načina njene realizacije, zahtevaju da se strategijsko-operativni razvoj oružanih snaga u osnovi izvrši u miru, s tim da zadovolji potrebu brzog ofanzivnog reagovanja i u slučaju lokalne agresije sa ograničenim ciljem. To znači da deo operativne armije treba da ima visoke manevarske sposobnosti. Istovremeno, potrebno je raspolagati i respektivnim snagama za protivdesantnu odbranu vitalnih rejona i centara. Naglašen je značaj odbrane i zaštite iz vazduha najosetljivijih delova oružanih snaga i objekata infrastrukture na celoj teritoriji, kao i zaprečavanja i rušenja, s ciljem da se ograniči i uspori manevar oklopnim i mehanizovanim snagama agresora.

Naseljena mesta, naročito veći gradovi, kao i veći rečni tokovi, imaju poseban značaj u sistemu oružane borbe i otpora. Naša strategija mora iskoristiti ogromne ljudske i materijalne potencijale koje pružaju gradovi kao urbane celine i pripremiti ih za dugotrajnu odbranu i otpor.

Naš prostor pruža velike potencijalne mogućnosti za vođenje oružane borbe, ukoliko se na odgovarajući način pripremi, koristi i

uspešno brani. Nijedan deo prostora ne može se napustiti bez borbe. Takođe, nijedan deo teritorije koju agresor može privremeno zaposeti ne sme ostati bez borbene aktivnosti naših snaga i pružanja masovnog otpora naroda. U različitim uslovima svaki deo prostora nije moguće zadržati pod kontrolom samo dejstvima u zahvatu fronta, ali je to moguće razvijanjem aktivnih dejstava u pozadini neprijatelja.

U stvari, strategijom oružane borbe treba osigurati da se svaki deo prostora brani na takav način i takvom upornošću, koja će onemogućiti agresora da našim snagama nanese gubitke koji bi mogli imati negativne posledice po moral i sposobnost za vođenje dugotrajnog rata. Primena samo odsudne frontalne odbrane svakog dela prostora u težim uslovima agresije, odnosno pri nepovoljnom odnosu snaga, išla bi u prilog agresoru, jer bi mu omogućila da iskoristi svoje prednosti u tehnici i snazi vatre.

Strategijom oružane borbe izražava se težnja da se održi kompaktnost što većeg dela državne teritorije, s tim da se na ostalim delovima ratišta ostvari što aktivniji otpor i kontrola. Ta težnja objektivno se može realizovati i u težim uslovima agresije. Geostrategijske karakteristike centralnog dela ratišta pružaju za to najveće mogućnosti. Međutim, takav odnos prema tom delu ratišta mogućan je jedino pod uslovom da se na privremeno zaposednutim delovima teritorije istovremeno ispolje vrlo aktivna, široka i snažna borbena dejstva na snage i infrastrukturu agresora, osobito komunikacije.

Borba za prostor ne prestaje ni kada ga je agresor privremeno zaposeo. Borba za takav prostor pretežno se vodi primenom partizanskog oblika oružane borbe, pri čemu stvaranje i držanje velikih slobodnih teritorija ima izvanredan vojni i politički značaj. Na taj način moguće je i u jednom dugotrajnom ratu, koji bi bio iscrpljujući i veoma težak, stvoriti uslove da se agresor postepeno razbije i uništi i prisili da odustane od daljeg vođenja rata i ciljeva agresije.

U celini gledano naš prostor pruža povoljne uslove za uspešno vođenje oružane borbe i u najtežim uslovima agresije. Sposobnost da se trajno onemogući njegovo korišćenje od strane bilo kog agresora predstavlja i faktor odvrćanja agresije.

VREME

Savremenim lokalnim ratovima gotovo redovno prethodi opšta zategnutost u međunarodnim odnosima, dok je neposredna zategnutost veoma kratka i najčešće sa prikrivenim vojnim pripremama za agresiju. Nosioci savremene agresije rukovode se doktrinom »munjevitog rata«, s težnjom da izbore brza rešenja.

Kada se radi o tehnički nadmoćnom agresoru, naša strategija suprotstavlja dugotrajan i iscrpljujući rat, za agresora neizvestan u pogledu ishoda i mogućnosti proširenja. Nasuprot tome, kada je odnos snaga povoljniji, ona je orijentisana na to da se agresor razbije u što kraćem vremenu.

Veoma je značajno da se u svim uslovima rata agresoru spreči brzo postizanje početnih ciljeva. Time se stvaraju preduslovi da se razvije naš odbrambeni sistem, da se agresoru nametne dugotrajan rat ili da se ofanzivnim postupcima agresija razbije u što kraćem vremenu. To, naravno, zavisi od vrste agresije, odnosa snaga i drugih okolnosti koje mogu pratiti i uticati na uslove i tok agresije.

Objektivno će uvek postojati mogućnost da agresija vremenski otpočne manje ili više iznenadno. Tome pogoduje broj, sastav i strategijski raspored gotovih kopnenih, vazduhoplovnih, pomorskih i vazdušnodesantnih snaga potencijalnih agresora. U agresiji koja bi imala radikalne ciljeve, zbog obimnijih i dugotrajnijih priprema, mogućnosti za iznenadno otpočinjanje agresije relativno su manje, dok su u lokalnoj agresiji sa ograničenim ciljem i snagama znatno veće jer obim i trajanje priprema mogu biti smanjeni.

S obzirom na to što je određeni stepen iznenađenja mogućan, pripreme oružanih snaga treba da su što potpunije, a njihov razvoj što jednostavniji i u veoma skraćenim rokovima. Iznenađenje po vremenu može se smanjiti ili isključiti aktivnim delovanjem obaveštajne službe, sigurnom zaštitom granica, držanjem dela oružanih snaga u visokom stepenu borbene gotovosti, dobro organizovanim i pravovremenim izvršenjem mobilizacije, razvojnim snagama i drugim merama.

Naročito je važno pravovremeno reagovanje u periodu naraštanja neposredne zategnutosti, stavljanjem u pripravnost onih delova oružanih snaga koji treba da obezbede vreme i sigurnost mobilizacije i razvoja. Strategijsko rukovođenje treba da bude sposobno da na vreme otkrije agresorove pripreme i oceni njegove namere. U skladu s tim, ono treba blagovremeno da donese odluku o neposrednim merama aktiviranja oružanih snaga i celog sistema odbrane.

U uslovima lokalne agresije s radikalnim ciljem odnos prostora i vremena otežava pomeranje krupnijih snaga sa jednog vojišta na drugo, što upućuje na potrebu da se strategijsko-operativno grupisanje u osnovi izvrši pre otpočinjanja agresije. U tim uslovima, pogodnim grupisanjem i upotrebom strategijsko-operativnih grupacija, odsudni sudari odgađaju se po vremenu kasnije kada se stvore povoljni uslovi. Međutim, u uslovima lokalne agresije sa ograničenim

ciljem, u kojima je odnos prostora i vremena povoljniji, za nas odsudni ratni napor se po vremenu odvijaju što ranije.

Naše oružane snage treba da budu pripremljene i osposobljene za dejstva u svim vremenskim uslovima. U nepovoljnim vremenskim uslovima, bez obzira na savremene sisteme osmatranja i navođenja, smanjuje se efekat dejstva najsavremenije borbene tehnike. Zbog toga, aktivna dejstva i krupnijim snagama, načelno, najcelishodnije je izvoditi u nepovoljnim atmosferskim uslovima i noću.

FAKTORI ORUŽANE BORBE I ODNOS SNAGA

U faktorima oružane borbe odnos snaga je sadržan u onoj meri u kojoj od subjektivnih snaga objektivno mogu biti iskorišćeni. Oni u odnosu snaga nisu sadržani automatski — samim svojim postojanjem, obimom, kvalitetom i kvantitetom. Moglo bi se reći da faktori predstavljaju potencijalne mogućnosti i uslove za formiranje odnosa snaga u oružanoj borbi. Pretvaranje tih mogućnosti u stvarnost postiže se kroz odnos snaga između zaraćenih strana u određenom obliku rata i konkretnim vidovima i oblicima ispoljavanja oružane borbe.

Opšta je zakonitost rata, pa i oružane borbe kao njegovog sastavnog dela, da pobeđuje ona strana koja ima povoljniji odnos snaga na određenom ratištu i u određenom periodu rata. To važi kako za oružanu borbu u celini tako i za njene delove, kao što su operacije i bojevi, što, drugim rečima, znači da važi i za strategijske, operativne i taktičke razmere. S druge strane, na opšti odnos snaga deluje i ratna veština, koja i nije ništa drugo nego subjektivni izraz objektivnog stanja stvari. Razume se da u praksi to nije jednostavno preslikavanje objektivnog u svest ljudi, već taj proces uključuje veću ili manju stvaralačku ulogu subjektivnog faktora, čija shvatanja, postupci i praksa utiču sa više ili manje uspeha na menjanje objektivno datog stanja.

Povoljan odnos snaga u oružanoj borbi u najopštijem vidu omogućava da se razbiju ili unište snage protivnika. Nadmoćnost u ljudstvu i tehnici u određenom prostoru i vremenu osigurava realne uslove za aktivnost i odlučno dejstvo sa neprijateljem, s ciljem da se uništi ili da se dezorganizuje njegova delatnost. Međutim, nadmoćnost u ljudstvu i tehnici ne treba shvatiti uprošćeno kao prost mehanički odnos koji će delovati sam od sebe. Iskustvo pokazuje da se nadmoćnost obično postizala kvalitativnim jačanjem snaga na izabranom vojištu, delu fronta ili pravcu dejstva. Nadmoćnost u snagama omogućava da se izvode napadna dejstva. Ipak, uništenje neprijatelja bilo je moguće postići i u uslovima brojne ravnoteže snaga,

pa čak i kada ona nije postojala. U takvim slučajevima odlučujuću ulogu igrala je nadmoćnost koja proizlazi iz prednosti u određenim vrstama i kvalitetu snaga, njihovoj izvežbanosti i prilagođenosti ambijentu, borbenom moralu, načinima vođenja oružane borbe, itd.

Treba imati u vidu da se opšti odnos snaga u oružanoj borbi ispoljava kroz odnos snaga na taktičkom, operativnom i strategijskom nivou. Pri tome se odnos snaga nižeg nivoa ponaša prema odnosu snaga višeg nivoa kao deo prema celini, i obratno. Iz toga sledi da su svaki boj i svaka operacija, kao relativno samostalni akti oružane borbe, istovremeno uslovljeni odnosom snaga različitih nivoa. Opšti odnos snaga kao celina stvara realne mogućnosti za oružanu borbu, a odnos snaga na nižim nivoima javlja se kao osnova na kojoj se te mogućnosti pre obraćaju u stvarnost.

Eventualna upotreba nuklearnog oružja unosi bitne promene u klasična merila odnosa snaga. Postoji mogućnost jednovremenog uništavanja neprijatelja na celoj dubini njegovog rasporeda. Moguće je iznenadno menjati odnos snaga, istovremeno u strategijskim i operativno-taktičkim razmerama. To je sasvim nova pojava, koja proizlazi iz promenjenog odnosa kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja borbenog potencijala i odnosa snaga. U nuklearnim uslovima u još većem stepenu dolazi do izražaja uloga faktora ljudstvo, njegovog morala i sposobnosti da oblike i načine oružane borbe prilagodi tim uslovima. Strategija oružane borbe, koja se zasniva na dejstvima širokih razmera na celom ratištu, ne pruža agresoru rentabilne ciljeve za nuklearna sredstva.

Odnos snaga zaraćenih strana po svojoj prirodi je dubok dijailektički odnos, koji se karakteriše složenim, protivrečnim spoljnim i unutrašnjim vezama i uzajamnim uticajima. Činioci koji utiču na promene odnosa snaga veoma su raznovrsni. I pored toga, moguće je, kao i u svakom relativno samostalnom sistemu, izdvojiti najvažnije, bitne i odvojiti ih od drugostepenih, slučajnih.

U svakom aktu oružane borbe odnos snaga, kao osnova i sredstvo postizanja postavljenog cilja, služi kao presudan uslov toka i rezultata datog boja ili operacije. Svaki nivo odnosa snaga ispoljava se kao uzrok koji rađa konkretne osobenosti oružane borbe i uslovljava određene oblike i načine dejstava. Međutim, i taj se uzrok i sam nalazi u stanju promene, opterećen je unutrašnjim protivrečnostima. Prema tome, može se stvoriti taktička premoć a da se ne poseduje premoć u operativnim i strategijskim razmerama i na taj način postići uspeh. U određenim uslovima to može biti put za postepenu izmenu odnosa snaga na višim nivoima. Ipak, taktički uspesi, uzeti sami za sebe, ne mogu osigurati konačnu pobedu nad neprijateljem.

Stabilni su samo oni taktički uspesi koji izražavaju tendenciju pre-
rastanja u viši kvalitet, više oblike dejstava — što vodi postizanju
opšte nadmoćnosti jedne strane nad drugom.

U uzajamnoj povezanosti odnosa snaga različitih nivoa treba
uočiti da povoljan odnos snaga na višem nivou stvara povoljne uslove
za uspešna borbena dejstva na nižim nivoima. Obezbeđenje, pak,
nadmoćnosti snaga u borbenim dejstvima na nižem nivou pogoduje
izmeni odnosa snaga na višem nivou. Pored toga, treba istaći i pojavu
koja se sastoji u tome da se u svim vidovima i oblicima dejstava u
prošlosti i sadašnjosti (bez upotrebe nuklearnog oružja) odnos snaga
menjao odozdo prema gore, tj. od borbenih dejstava taktičkog nivoa
ka borbenim dejstvima u operativnim i strategijskim razmerama. To
proizilazi iz kvalitativnih karakteristika oružanih snaga zaraćenih
strana, njihovih mogućnosti, uslova pod kojima dejstvuju i strategije
oružane borbe koju primenjuju.

Odnos snaga uzajamno je uslovljen i u okviru jednog nivoa i
povezan u horizontali. Ta povezanost izražava se u sadejstvu između
pojedinih taktičkih i operativnih jedinica angažovanih na jedinstve-
nom zadatku. Povezivanje taktičkih dejstava u jedinstvenu celinu
na nivou operacije bitan je preduslov za promenu odnosa snaga, pre-
otimanje inicijative i konačnu pobedu nad neprijateljem.

Na odnos snaga utiče i sam tok oružane borbe. To proističe iz
suštine i prirode borbenih dejstava. Kao posledica dejstava ratujućih
strana menja se stanje oružanih snaga, struktura i pokretljivost je-
dinica, njihova veza sa pozadinom, moral i sl. Na promenu odnosa
snaga u oružanoj borbi utiču i takvi činioci kao što su težnja da se
dejstva odvijaju po planu i težnja suprotne strane da naruši pore-
dak, grupisanje snaga, itd. Izvestan značaj imaju i slučajnosti, njihov
broj, karakter i posledice.

Svaki vid borbe u pogledu uticaja na promenu odnosa snaga
nema jednak značaj. Uticaj osnovnih vidova borbe, napada i odbrane,
na odnos snaga je različit. Dovoljan odnos snaga (nadmoćnost) obez-
beđuje uslove za napadna dejstva i držanje inicijative. Naprotiv,
nedostatak snaga ili njihova ravnoteža, kada je nemoguće ili nece-
lishodno napadati, vode ka odbrambenim borbenim dejstvima. Naj-
efikasnije sredstvo za izmenu odnosa snaga je napad i aktivnost, jer
je tako moguće nametnuti svoju volju neprijatelju. Odbrana, među-
tim, po svom karakteru, stvara neophodne uslove za prelazak u na-
pad. Savremena odbrana normalno teži aktivnim postupcima. Samim
tim ona rešava zadatak izmene odnosa snaga.

Pukovnik
Milan DROBAC